

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Досліджено питання щодо сучасного стану правового регулювання органічного виробництва в Україні та доведено необхідність забезпечення з боку держави розвитку підприємств органічного сектора. Досліджено необхідність розвитку органічного виробництва та відмови від застосування хімічної продукції під час вирощування сільськогосподарських культур в Україні. Вивчено напрям роботи національних компаній, що приймають активну участь у розвитку органічного виробництва. Проаналізовано питання фінансової підтримки учасників органічного виробництва в країнах Європейського Союзу. Здійснено аналіз правового регулювання органічного виробництва в Україні. Розроблено та запропоновано механізм стимулювання розвитку підприємств органічного сектору.

Ключові слова: *органічне виробництво, органічне землеробство, органічна продукція, державна підтримка.*

Зубачева И.С. Государственная поддержка развития органического производства в Украине: проблемы и пути решения

Исследовано вопрос современного состояния правового регулирования органического производства в Украине и доказана необходимость обеспечения со стороны государства развития предприятий органического сектора. Исследована необходимость развития органического производства и отказа от применения химической продукции при выращивания сельскохозяйственных культур в Украине. Изучено направление работы национальных компаний, принимающих активное участие в развитии органического производства.

Проанализированы вопросы финансовой поддержки участников органического производства в странах Европейского Союза. Осуществлен анализ правового регулирования органического производства в Украине. Разработан и предложен механизм стимулирования развития предприятий органического сектора.

Ключевые слова: органическое производство, органическое земледелие, органическая продукция, государственная поддержка.

Zubachova Iryna. State Support for organic production development in Ukraine: problems and solution

The article contains the question of the current state of legal regulation of organic production in Ukraine and the necessity of providing the state with the development of enterprises in the organic sector. The necessity of the development of organic production and the refusal of the use of chemical products during the cultivation of agricultural crops in Ukraine have been explored. Studied the direction of work of national companies that take an active part in the development of organic production. The author analyzed the questions of financial support of participants of organic production in the countries of the European Union. The analysis of legal regulation of organic production in Ukraine is carried out. A mechanism for stimulating the development of enterprises in the organic sector has been developed and proposed.

Keywords: organic development, organic farming, organic production, state support.

XXI століття можна охарактеризувати як початок екологічної катастрофи нашої планети. Однією з основних проблем, викликаних антропоморфними факторами, є забруднення ґрунту, оскільки нерациональна господарська діяльність людини стала причиною деградації родючого шару землі. Постійне застосування гербіцидів, хімічних засобів для знищення шкідників і очищення від бур'янів призводить до потрапляння у ґрунт токсичних сполук, відбувається хімічне забруднення земель важкими металами та їх похідними, що безпосередньо впливає на його природний склад органічних сполук.

Нині виникла нагальна потреба збереження навколишнього середовища від екологічної кризи та забезпечення населення Землі

якісними продуктами харчування, що призвела до пошуку та використання нових альтернативних інтенсивних моделей сільськогосподарської діяльності, в основі яких лежить концепція одержання високоякісного врожаю без шкоди довкіллю завдяки вивченню і врахуванню природних процесів. Нині до альтернативних методів сільськогосподарського виробництва відносять органічне землеробство та органічне виробництво.

У цілому світі та в країнах Європейського Союзу стрімко розвивається органічне виробництво і відмова від хімічного обробітку земель та сільськогосподарських культур. Органічне виробництво можна охарактеризувати як цілісну систему господарювання, що покликана забезпечити населення якісними продуктами харчування, збереження природних ресурсів, отримання високих екологічно чистих врожаїв, збереження родючості ґрунтів, а також розвитку регіонального виробництва.

З точки зору пересічного споживача, виробництво органічної продукції на сьогодні зосереджене, головним чином, в економічно розвинених країнах, оскільки така продукція, як правило, є дорожчою, ніж звичайна, зважаючи на вищу собівартість її виробництва та переробки, а також необхідність урахування у витратах виробництва таких параметрів як охорона навколишнього середовища, поліпшення умов утримання тварин і вживання заходів щодо розвитку сільських районів. За оцінками IFOAM, поточний обсяг світового споживчого ринку органічної продукції становить 60 млрд. євро. У країнах ЄС реалізація органічної продукції становить 24 млрд. євро на рік. Слід відмітити, що найбільше на органічну продукцію витрачають жителі Швейцарії – 221 євро на рік, Люксембургу – 164 євро, Данії – 162 євро. Ринок органіки у Німеччині складає близько 8 млрд євро¹.

Нині органічне землеробство є не лише світовим модним трендом, а й економічно доцільним видом господарської діяльності. У світі екологічно чиста, власне органічна продукція має вищу ціну реалізації, ніж виготовлена за сучасними технологіями, тому у світі спостерігається динамічний розвиток органічного сільського госпо-

дарства. Лідерами в частці від загального обсягу сільськогосподарських площ в Європі є Австрія (13,4%) та Швейцарія (11%)².

Крім того, що стрімкий розвиток органічного виробництва та органічного землеробства можна пояснити бажанням населення вживати екологічно-безпечні продукти харчування до основних факторів переходу на вирощування органічної продукції та виробництва екологічної сировини можна віднести фінансову підтримку з боку держав країн Європейського Співтовариства суб'єктам сільськогосподарської сфери.

Уряд Нідерландів, наприклад, прийняв рішення витратити 50 млн. євро для поширення обізнаності та інновацій, а також для стимулювання попиту та покращення виробничих зв'язків в органічному секторі³. Ця політика держави надала позитивні результати. Так, у Нідерландах більше ніж 1 500 фермерів сертифіковано, 1 700 компаній займаються переробкою органічних продуктів, усе разом це 10 тис. робочих місць. Підхід з орієнтацією на попит допоміг створенню необхідних умов для переходу на вищий щабель.

У Швейцарії органічне сільське господарство підтримується частково ціновою надбавкою органічної продукції на ринку та частково – державною підтримкою (як федеральним урядом, так і кантонами): прямі виплати з розрахунку на гектар, які розділяються на загальні прямі виплати та екологічні внески. Умовою для загальних прямих виплат є підтвердження так званого «дотримання екологічних умов» для всіх господарств. Додатково до цих загальних прямих виплат швейцарські фермери можуть звертатися щодо отримання екологічних виплат, які включають покриття витрат на екологічне відшкодування, на екстенсивне виробництво зернових і насіння ріпаку та на органічне сільське господарство.

У Німеччині, крім прямих субсидій фермерам, федеральні та регіональні органи державної влади також підтримують ініціативи збуту та розвитку виробничо-збутових ланцюгів. Більше ніж 16,9 млн. євро було розподілено для підтримки початку бізнесу для груп виробників, розроблення та впровадження концепцій збуту, а також інвестицій для груп виробників або підприємств переробки

та збуту, що співпрацюють із цими групами виробників або окремими органічними фермерськими господарствами⁴. Механізм прямого субсидіювання діє протягом дворічного періоду становлення органічного виробництва. Обсяг фінансування становить 200–400 євро на 1 га сільськогосподарських угідь. Після закінчення двох років сума допомоги знижується до 100–200 євро на 1 га. Близько 40% у структурі валового доходу екологічних ферм у Німеччині становлять державні субсидії і дотації⁵.

У Франції існують певні обмеження щодо максимальних сум субсидій на ферму, які також різняться залежно від регіону від 7 600 до 30 400 євро на рік на ферму. У доповнення до субсидій фермери можуть також звертатися за податковим кредитом (національна схема), проте його не можна отримати одночасно з виплатами на підтримку ведення органічного сільського господарства. Для фермерів у Франції є доступними податкові кредити в розмірі 2 500 євро на ферму на рік, плюс 400 євро на гектар (не більше 4 тис. євро на ферму на рік)⁶.

Напрями державної політики у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції такі: створення єдиної системи сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції; державний нагляд (контроль) за дотриманням законодавства у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції; встановлення відповідальності за порушення законодавства у цій сфері; розвиток сільських територій, забезпечення зайнятості сільського населення; підтримка розвитку малих та середніх підприємств, які займаються органічним виробництвом або обігом органічної продукції; надання кредитів та залучення інвестицій на пільгових умовах; надання цільових субсидій та інших видів фінансової підтримки, вжиття інших заходів економічного стимулювання⁷. Таким чином, можна дійти висновку, що політика держав ЄС щодо розвитку органічного виробництва вважається стратегічним напрямом аграрного сектору.

В Україні за аналізом статистичних даних щодо органічного виробництва, проведеного МінАПК та Офісом підтримки реформ, ста-

ном на 31.12.2016 рік: площа сертифікованих органічних земель – 156 879 га; загальна площа сільськогосподарських земель, які контролюються сертифікаційними органами – 306 366 га, загальна кількість органічних операторів – 414⁸ можна стверджувати, що розвиток органічного виробництва в нашій державі залежить від невеликої кількості аграрних компаній та виробників біопрепаратів, спрямованих на отримання екологічного врожаю, які всупереч, а не за підтримки держави, направили всі свої сили на забезпечення населення якісними продуктами харчування та збереження природних властивостей земельних ресурсів нашої держави.

До таких аграрних компаній можна віднести агропромислову групу «Арніка», що в ході міжнародного конгресу «Органічна Україна 2017» була названа найбільш експортно-орієнтованим і прозорим органічним холдингом України⁹.

А також, слід відмітити компанію, що здійснює виробництво біопрепаратів, що повністю надають можливість відмовитись від пестицидів та іншого хімічного обробітку сільськогосподарських культур. Так, ТОВ НВЦ «Черкасибіозахист» - одна з найпотужніших організацій, яка вже 50 років успішно працює на українському ринку органічної продукції. Завданням якої є активна «біологізація» сучасного господарства та скорочення використання пестицидів альтернативними біологічними препаратами. На сьогодні біологічна продукція ТОВ НВЦ «Черкасибіозахист» використовується в 18 областях України на площі понад 350 000 га. Продукція товариства сертифікована «Органік Стандарт» - єдиний український орган сертифікації органічного виробництва. Серед продукції компанії є біопрепарати для боротьби зі шкідниками, що є натуральними та високоефективними препаратами, що надають змогу захистити урожай від шкідників і уникнути використання небезпечної для здоров'я хімії; екологічно безпечні засоби захисту рослин для профілактики та лікування широкого спектру захворювань, що базуються на принципах органічного землеробства, а також стимулятори росту рослин, які дозволяють забезпечити збалансоване

живлення рослин, зміцнити імунітет та стійкість до несприятливих погодних умов.

Зусиль цих та інших компаній, що забезпечують розвиток органічного землеробства та органічного виробництва замало для ефективного переходу нашої аграрної держави на органіку. Для стрімкого розвитку органічного сектору, що дозволить зміцнити економіку України, потрібно негайно запроваджувати позитивний досвід країн Європейського Союзу щодо державної підтримки аграріїв під час переходу їх на органічне землеробство та органічне виробництво.

На нашу думку, з метою ґрунтового дослідження даного питання необхідно зупинитись на правовому регулюванні органічного виробництва в Україні та проаналізувати сучасний стан нормативної бази щодо державної підтримки органічного землеробства.

Отже, до нормативно-правових актів та підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють питання органічного виробництва та розвитку сільського господарства, в Україні можна віднести Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 03.09.2013 р. Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Детальних правил виробництва органічної продукції (сировини) рослинного походження» від 31 серпня 2016 р, № 587; «Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року», схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1437-р; «Концепція розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки», схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 664-р; «Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік» затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р «Концепція розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 664-р.

Хоча вказані вище законодавчі акти та підзаконні нормативно правові акти і мають позитивні зрушення щодо державного регулювання органічного виробництва, проте не вирішують основну проблему, що гальмує розвиток останнього в Україні, а саме не визначено чіткий механізм державної підтримки учасників органічного виробництва.

Вважаємо, що на законодавчому рівні необхідно закріпити наступні положення:

1. розробити програму розвитку органічного виробництва через надання фінансової підтримки, низки пільг та преференцій;
2. Надати фінансову підтримку виробникам біологічних методів захисту рослин;
3. Вдосконалити податкову політику щодо учасників органічного виробництва.

Але, враховуючи скрутну фінансову ситуацію у державі, а також бойові дії на Сході України розуміємо, що держава на сьогодні неспроможна в повній мірі запровадити позитивний досвід провідних країн Європейського Співтовариства щодо надання пільг та преференцій учасникам органічного виробництва. Тому, на нашу думку, першочерговим кроком законодавця має стати внесення змін до Податкового кодексу України в частині оподаткування суб'єктів сільського господарства, які займаються органічним виробництвом в Україні, а саме: перевести вказаних суб'єктів господарювання з єдиного податку на фіксований сільськогосподарський податок.

Це б стало позитивним кроком у розвитку органічного виробництва, стимулювання суб'єктів аграрного сектору щодо відмови від хімічного обробітку земель та сільськогосподарських культур, забезпечення населення якісними продуктами харчування на внутрішньому ринку України, збільшення експортної екологічної продукції до Європи та світу, а також зміцнення економіки України.

1. *Органічна продукція – виклик чи додатковий шанс для дрібних виробників?* URL: <https://agropolit.com/blog/172>. 2. *Руженкова О.* Органічне землеробство: минуле, сьогодення, перспективи // Аграрна справа. 2009. № 41.

С. 9; *Проект* № РВU.01.01.00-78-791/11-00 «Час для бізнесу. Створення умов для розвитку підприємництва в сільських районах Волинської області України та Люблінського воєводства Польщі шляхом диверсифікації сільськогосподарського виробництва». URL: <http://www.slideshare.net/Irkamelnyk/ss-43067917>

3. *Можливості державної підтримки для розвитку органічного сільського господарства: досвід інших країн.* URL: <http://www.ukraine.fibl.org/fileadmin/documents-ukraine/PossibilitiesOfStateSupport.pdf>.

4. Там само.

5. *Вдовиченко А.В.* Перспективні напрями державної Підтримки органічного сільського господарства в Україні // АГРОСВІТ. 2016. № 17. С. 44–49.

6. *Грановська В.Г.* Механізми стимулювання розвитку підприємств органічного сектору: адаптація світового досвіду. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/66.pdf

7. *Органічний* напрям господарювання – здоровий шлях для економічного розвитку України. URL: http://cci.dp.ua/tl_files/data/curier/Events/2016/sepember/konyashin_04-08-2016.pdf.

8. *Україна* займає 11-ге місце в Європі за площею сертифікованих земель для органічного сільського господарства. URL: <http://agronews.ua/node/82991>

9. *«Арніка»* названа найбільш експортно-орієнтованим органічним холдингом України. URL: <http://agravery.com/uk/posts/show/arnika-nazvana-najbils-eksportno-orientovanim-organicnim-holdingom-ukraini>

***Zubachova Iryna.* State Support for organic production development in Ukraine: problems and solution**

The article contains the question of the current state of legal regulation of organic production in Ukraine and the necessity of providing the state with the development of enterprises in the organic sector. The necessity of the development of organic production and the refusal of the use of chemical products during the cultivation of agricultural crops in Ukraine have been explored. Studied the direction of work of national companies that take an active part in the development of organic production. The author analyzed the questions of financial support of participants of organic production in the countries of the European Union. The analysis of legal regulation of organic production in Ukraine is carried out. A mechanism for stimulating the development of enterprises in the organic sector has been developed and proposed.

The article examines the current state of the legal regulation of organic production in Ukraine and is proved the necessity of providing the state with the development of enterprises in the organic sector. □The author pays particular attention to examining the issue of financial support for organic farming participants in the European Union. Determined the necessity of the development of organic production in Ukraine and studied the direction of work of national companies that take an active part in this direction of production. □The author analyzed the legal regulation of organic production in Ukraine. A mechanism for stimulating the development of enterprises in the organic sector has been developed and proposed.

It is determined that organic production represents a holistic system of management designed to provide the population with high-quality food products, preservation of natural resources, obtaining high ecologically pure harvests, preservation of soil fertility, as well as the development of regional production. The activity of companies operating on the Ukrainian market of organic products is analyzed. Among them there is LLC Cherkasybiozahyst, the task of which is the active "biologization" of the modern economy and reducing the use of pesticides by alternative biological preparations. □It is determined that the first step of the legislator should be to amend the Tax Code of Ukraine as regards the taxation of agricultural entities engaged in organic production in Ukraine, namely: to transfer these entities from a single tax on a fixed agricultural tax which would become a positive step in the development of organic production, stimulation of actors in the agricultural sector for the abandonment of chemical cultivation of land and crops, provision of population high-quality food products on the domestic market of Ukraine, increase of export ecological products to Europe and the world, and also strengthening of the Ukrainian economy.

Keywords: organic development, organic farming, organic production, state support.